

ОЛЬГА БАБІЧ,

викладач

(Україна, Хмельницький, Національна академія
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

OLHA BABICH,

instructor

(Ukraine, Khmelnytskyi, National Academy of the State
Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi)

orcid.org/0000-0002-4303-2913

Педагогічні умови ефективного формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників під час навчання у ВНЗ прикордонного відомства

Pedagogical Conditions of Effective Forming Communicative-Discursive Culture of the Future Officers-Border Guards during Their Study in Higher Military Educational Establishment of Border Department

У статті визначено педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін: 1) використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації. Пріоритетна роль у формуванні комунікативно-дискурсивної культури належить практико-орієнтованим формам і методам. Йдеться про те, щоб курсанти уміли сприймати, декодувати, осмислювати культурологічну інформацію, висловлювати комунікативні наміри і стимулювати подальше спілкування, аргументувати ухвалені рішення, власну позицію, вчинки та дії; 2) розроблення і використання тренінгів для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури. Основою підготовки є загальнокультурний тренінг, в результаті якого людина повинна усвідомити себе представником конкретної культури, вивести на рівень свідомості норми, цінності і правила поведінки в цій культурі. Після цього стає можливим показати і проаналізувати розбіжності між різними культурами, а потім – виробити вміння помічати ці розбіжності і користуватися ними для ефективною міжкультурною взаємодією; 3) використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх використання майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності. Основою для оволодіння комунікативно-дискурсивною культурою, що відбувається в межах освітнього процесу, є дисципліни гуманітарного циклу, які систематизують знання про норми професійного спілкування, культуру поведінки, фонові знання, екстралінгвістичну інформацію й безпосередньо передбачають формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Ключові слова: педагогічні умови, комунікативно-дискурсивна культура, метод, тренінг, фонові знання, майбутній офіцер-прикордонник, диспут, бесіда

In this article the main pedagogical conditions of formation of communicative and discursive culture of the future border guard officers in the study of humanities are defined as follows: 1) to use teaching methods that ensure mastering extralinguistic knowledge on the principles of crosscultural communication. One important interactive method is a debate. Debate is a method of verbal discussion of material. It is a method of dialogue training and it has a specific search and activating peculiarities. Debate is carried out in the form of purposeful and well-prepared discussion between an instructor and the students. 2) development and usage of trainings for development of communicative and discursive culture components. Training provides the peculiarities of the interaction with representatives of other cultures and sets two main tasks. Firstly, through playing the situations that happen in different ways in different cultures to teach the cadets intercultural differences. Secondly, after cadets get acquainted with the most characteristic features of another culture, it's necessary to transfer the acquired knowledge to other situations. 3) the usage of disciplinary connections to expand background knowledge and its usage by future border guard officers in professional activities. In general background knowledge is a collection of data and information about the specific features of the country, its national culture, the mentality of the people, national characteristics of verbal and nonverbal behavior. Therefore, background knowledge include the basic concepts that help to understand the socio-cultural context properly of a communicative situation, to interpret the content of the speech, behavior of verbal and non-verbal behavior of representatives of two cultures.

Key words: pedagogical conditions, communicative and discursive culture, method, training, background knowledge, future border guard officer, discussion, debate.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Нове соціальне замовлення суспільства сьогодні полягає в тому, щоб навчити майбутніх офіцерів-прикордонників міжкультурної комунікації, як способу пізнання досягнень вітчизняної, європейської та загальнолюдської культури, підготувати курсанта до толерантного сприйняття виявів іншої культури, емпатії, до розуміння умовностей національних стереотипів і забобонів, визнання рівноправності та рівноцінності культур, існування загальнолюдських цінностей. Майбутні офіцери-прикордонники повинні складати інформаційні повідомлення, проводити ділові міжвідомчі зустрічі, переговори, конференції, взаємодіяти та співробітничати із зарубіжними військовими відомствами, вести бесіди на побутові, соціальні теми тощо.

Аналіз досліджень і публікацій... Для визначення педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників було використано напрацювання вчених В. Зеленого [6], Т. Щеголевої [15], С. Білявець [2], С. Смирнова, Е. Шиянова [14], В. Вихруц [4], В. Селіванова [10], О. Пометун [9], Н. Гальскової [5], А. Кузьмінського [7] у цьому аспекті та ін.

Аналіз педагогічної літератури дозволяє трактувати педагогічні умови, що забезпечують формування у майбутніх офіцерів-прикордонників комунікативно-дискурсивної культури, як сукупність заходів освітнього процесу, які спрямовані на формування у курсантів усіх складових комунікативно-дискурсивної культури.

Формулювання цілей статті... Метою статті є визначити педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу... Педагоги визначають педагогічні умови як фактори, обставини, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. Зокрема В. Андреев трактує педагогічні умови як результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей [1].

Під час вибору педагогічних умов, ми виходили з розуміння, що це фактори, які впливають на процес навчання курсантів. Результати аналізу педагогічної літератури з проблеми формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників дали змогу нам припустити, що її рівень можна підвищити через реалізацію у професійній підготовці майбутніх офіцерів певних педагогічних умов.

Перша педагогічна умова формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає *використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації*

Вирішення завдань формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників забезпечується не тільки змістом освіти, але й самою організацією освітньої діяльності. З огляду на це педагогічною умовою формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників є, на наш погляд, вибір відповідних методів навчання.

Найбільш адекватними в аспекті формування комунікативно-дискурсивної культури є, на наш погляд, активні й інтерактивні методи, які передбачають взаємодію й співробітництво всіх учасників освітнього процесу при вирішенні навчальних і практичних завдань. С. Смирнов активними методами навчання називає ті методи, які реалізують установку на більшу активність суб'єкта в навчальному процесі, на протигагу так званим традиційним підходам, коли той, хто навчається відіграє більш пасивну роль [11, с. 169]. Серед активних методів С. Смирнов називає дискусійні методи, тренінги, ігрові методи та проблемні методи.

На думку Е. Шиянова, технологія проблемного навчання загалом така: викладач ставить проблему, а курсанти з його допомогою або самостійно досліджують шляхи та способи її вирішення, тобто визначають гіпотезу, обговорюють способи перевірки її істинності, аргументують, обговорюють, доводять. Саме використання проблемних методів сприяє переходу знань у переконання, викликає у курсантів великі інтелектуальні почуття, адже при цьому самостійно «відкриті» істини, закономірності краще запам'ятовуються [14, с. 269]. Як вважає Е. Шиянов, прийнято вирізняти чотири основні етапи в технології проблемного навчання: усвідомлення загальної проблемної ситуації, її аналіз, формулювання конкретної проблеми, вирішення проблеми (висунення та обґрунтування гіпотез, їх послідовна перевірка), перевірка правильності вирішення проблеми [14, с. 269, с. 271].

На думку В. Вихруц, можна використовувати такі способи і прийоми створення проблемних ситуацій:

- проблемна ситуація створюється у результаті ознайомлення студентів із різним трактуванням певного явища, факту тощо;
- проблемна ситуація виникає тоді, коли студент стикається із новими практичними

аспектами використання засвоєних знань;

– загострюється суперечність між теоретично можливим способом розв'язання проблеми і практично досягнутим результатом виконання завдання (без його теоретичного обґрунтування) [4, с. 174].

У свою чергу диспут можна розглядати як активне вираження молодими людьми своїх думок, відстоювання їх при колективному обговоренні тієї чи іншої проблеми. Для проведення диспуту важливо, щоб його тема хвилювала більшість курсантів, була пов'язана з їхніми переживаннями. Під час диспуту, як зазначає В. Селіванов, необхідно домогтися активності його учасників у вираженні своїх поглядів та поважливого ставлення до думок інших людей, а після диспуту не можна осуджувати учасників за неправильні судження [10, с. 289]. Диспут вчить самостійно мислити, відстоювати власні погляди, розвиває вміння аналізувати й аргументувати твердження, поважати думку інших, критично оцінювати чужі й власні судження [12, с. 349–350].

Загалом усі ці методи, як зазначає В. Вихрущ, можна об'єднати однією назвою – інтерактивне навчання. На думку дослідниці, інтерактивне навчання є специфічною формою організації навчально-пізнавальної діяльності. Його суть полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії усіх його учасників. Інтерактивна модель навчання передбачає формування здатності до взаємодії, до діалогу. Під час інтерактивного навчання всі вчать спілкуватися з іншими, критично мислити, приймати продумані рішення [4, с. 172].

На думку О. Пометун, інтерактивне навчання передбачає організацію викладачем освітнього процесу за допомогою певної системи способів, прийомів, методів, що базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладача й студента (паритетності), багатосторонній комунікації, використанні самооцінки та зворотного зв'язку, постійній активності студента [9, с. 7].

Одним з важливих інтерактивних методів є бесіда. *Besida* – це метод словесного обговорення матеріалу. Сутність бесіди полягає у тому, щоб, по-перше, за допомогою цілеспрямованих і вміло поставлених запитань актуалізувати у курсантів відомі їм знання, по-друге, допомогти їм засвоїти нові знання шляхом самостійних обмірковувань, узагальнень та інших розумових операцій. Саме тому бесіда передбачає використання попереднього досвіду курсантів і на основі цього залучення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ та понять. Для формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників можна використовувати два види бесід: евристичну і репродуктивну [7, с. 156]. Бесіду можна застосувати як окремий прийом навчання під час лекції для більш дохідливого пояснення певних складних положень. Після лекції вона важлива для поглиблення знань, які вимагають додаткової самостійної роботи, а також з метою обговорення і контролю рівня опанування матеріалом [16, с. 321–322].

Пріоритетна роль у формуванні комунікативно-дискурсивної культури повинна належати практико-орієнтованим формам і методам. Йдеться про те, щоб курсанти уміли сприймати, декодувати, осмислювати культурологічну інформацію, висловлювати комунікативні наміри і стимулювати подальше спілкування, аргументувати ухвалені рішення, власну позицію, вчинки та дії.

Другою педагогічною умовою формування комунікативно-дискурсивної культури ми визначаємо *розроблення і використання тренінгів для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури*.

Під час освітнього процесу для розвитку комунікативно-дискурсивної культури, на нашу думку, найбільш прийнятним є визначення тренінгу як «форми інтерактивного навчання, метою якого є розвиток компетентності міжособистісної та професійної поведінки у спілкуванні» [5, с. 38].

Тренінг допомагає «подолати обмеження, які накладають традиційні методи навчання на професійну діяльність, виступаючи як своєрідний місток між теоретичними знаннями, з одного боку, і практикою, з іншого. У традиційних формах професійної підготовки передбачається, що спочатку спеціаліст отримує інформацію і лише через певний час зможе її застосовувати». У тренінгу створюється можливість негайного співвідношення отриманої інформації та діяльності, емоційного переживання нових моделей поведінки і пов'язаних з ними результатів, що забезпечується дією зворотного зв'язку. Майбутній спеціаліст у тренінговому процесі за допомогою зворотного зв'язку може виявити дефіцит умінь і навичок, нестачу теоретичних знань. Тренінг надає можливість за стислий час сформуванню знань і умінь, які неможливо сформувати при застосуванні традиційних форм. Ігровий момент занять, акценти на виконання практичних завдань сприяють мобілізації можливостей та здібностей усіх учасників тренінгу.

Навчання в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького являє собою процес придбання знань про культуру, до контакту з якою курсант цілеспрямовано готується. Тренінг також являє собою навчальну програму, мета якої – швидко познайомити людину з основними нормами, цінностями і правилами поведінки в чужій культурі. Для цього використовують посібники, які іронічно називають культурними повареними книгами.

У них звичайно даються рецепти поведінки в ситуаціях, які часто зустрічаються.

Особливості взаємодії з представниками інших культур дає *тренінг*, який ставить перед собою два основних завдання. По-перше, через програвання ситуацій, що протікають по-різному в різних культурах, познайомити тих, кого навчають, з міжкультурними розбіжностями; по-друге, після того, як курсанти ознайомилися з найбільш характерними рисами чужої культури, потрібно підготувати перенесення отриманих знань на інші ситуації.

Основою підготовки є загальнокультурний тренінг, в результаті якого людина повинна усвідомити себе представником конкретної культури, вивести на рівень свідомості норми, цінності і правила поведінки в цій культурі. Після цього стає можливим показати і проаналізувати розбіжності між різними культурами, а потім – виробити вміння помічати ці розбіжності і користуватися ними для ефективної міжкультурної взаємодії. Для цього учасникам пропонується розглянути різні конфліктні ситуації, які аналізуються з позицій різних культур і фіксують увагу на стереотипах і нормах рідної культури [8].

Підсумком процесу навчання має стати оволодіння так званім платиновим правилом, який сформульований за аналогією з золотим правилом моральності: роби так, як роблять інші. Іншими словами, потрапивши в чужу культуру, потрібно поводити себе відповідно до норм, звичаїв і традицій цієї культури, а не нав'язувати місцевим жителям своїх норм і цінностей. Недаремно в народі говорять, що до чужого монастиря зі своїм статутом не ходять.

Отже, включення тренінгу спілкування у процес формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників надає можливість здобути необхідні комунікативні знання, уміння та навички, які сприятимуть ефективній взаємодії з різними категоріями осіб, адекватному вибору засобів спілкування з ними, формуванню і розвитку комунікативних якостей особистості курсантів (відкритість у спілкуванні, емпатія, співчуття тощо), що, у кінцевому результаті, надасть змогу більш ефективно виконувати професійні обов'язки.

Третью педагогічною умовою формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників ми визначаємо *використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх використання майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності*.

Хоча завдання формування комунікативно-дискурсивної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників реалізуються через всі навчальні дисципліни, слід підкреслити, що основою для оволодіння комунікативно-дискурсивною культурою, що відбувається в межах освітнього процесу, є дисципліни гуманітарного циклу, які систематизують знання про норми професійного спілкування, культуру поведінки, фонові знання, екстралінгвістичну інформацію й безпосередньо передбачають формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Комунікативно-дискурсивна культура являє собою процес придбання знань про культуру, до контакту з якою людина цілеспрямовано готується. На це завдання спрямовані дисципліни: «Етика і естетика», «Риторика», «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Англійська мова для повсякденного вжитку», «Англійська мова для професійних потреб», «Історія української культури», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова. Культура мовлення». «Практична стилістика», «Лінгвокраїнознавство країн основної іноземної мови», «Практичний курс основної іноземної мови», «Основи теорії мовної комунікації», «Основи мовознавства та теорії мовної комунікації».

Успішність спілкування і досягнення взаєморозуміння між офіцерами-прикордонниками та громадянами, що перетинають кордон обумовлені наявністю не лише мовних, але й фонових знань. Звідси випливає, що першою необхідною умовою розуміння є володіння культурними фоновими знаннями як основи міжкультурного діалогу. У вітчизняному мовознавстві питання про фонові знання вперше більш детально розглядалися у праці Є. Верещагіна та В. Костомарова «Мова та культура» («Язык и культура»). У ній фонові знання визначаються як «...загальні для учасників комунікативного акту знання...». Іншими словами, це загальна для комунікантів інформація, яка забезпечує взаєморозуміння при спілкуванні [3].

В інших працях спостерігається помірна варіативність думок щодо визначення змісту фонових знань. Так, А.Федоров розглядає їх як соціокультурні відомості, що відображають реальний комунікативний фон певного народу або картину життя певної країни [13].

На думку К.Крамш, фонові знання, досвід та особистісні характеристики студентів впливають на сприйняття та розуміння соціокультурної інформації [17].

Взагалі фонові знання – це сукупність даних та відомостей про специфіку країни, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки тощо. Отже, до фонових знань віднесені базові поняття, які допомагають адекватно орієнтуватися у соціокультурному контексті певної комунікативної ситуації, правильно

інтерпретувати зміст мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників двох культур.

Ми виокремлюємо лише ті з фонових знань, які мають першочергове значення для розуміння контексту ситуації під час спілкування:

По-перше, етнокультурні знання (менталітет, стереотипи, ціннісні орієнтири), джерелом яких виступають значення та зміст, закладені в різних типах дискурсів;

По-друге, культурно-прагматичні знання, які мають всі члени певної етнічної і мовної спільноти, і які невідомі представникам іншої культури (модус поведінки і способи їхнього вираження – мова повсякденної поведінки, або норми поведінки, форми мовного етикету, які відповідають різним мовним ситуаціям);

По-третє, актуальні фонові знання про культурну схожість і відмінності в крос-культурному контексті, які є виявлені на основі загальних характеристик і специфіки культурних стандартів. Другою умовою взаєморозуміння є моделювання стилю спілкування у відповідності з уявленнями про іншу культуру.

Ефективність комунікації, що свідчить про грамотність, залежить від достатнього обсягу фонових знань, які дозволяють адекватно розуміти зміст висловлювання, адже враховують національну ментальність (світогляд, форми вербальної та невербальної поведінки, етикет, моделі комунікативної поведінки у повсякденному житті країни); національні надбання (наука і мистецтво, історія і релігія, національні пам'ятки та ін.), а також досвід спілкування; забезпечують відсутність культурного шоку, здатність толерантно розв'язувати соціокультурні конфлікти. У цій функції мова є з'єднувальною ланкою між поколіннями, скарбницею та засобом передачі позамовного колективного досвіду, оскільки вона не лише відображає сучасну культуру, але й фіксує її минулий стан.

Одна з важливих задач викладача – мобілізувати курсантів на виконання поставлених задач, досягнення цілей безпосередньо на занятті. Для цього необхідно спланувати кожне заняття, щоб у ньому були передбачені найкоротші шляхи до поставленої мети, і, в першу чергу, намічені структура, методика і засоби навчання в суворій відповідності з поставленою метою. Доцільно застосовувати різноманітні способи фронтальної прискореної перевірки – тестові письмові роботи та ін.

Під час освітнього процесу курсантам необхідно надати практику в живому спілкуванні з представниками іноземних країн. А для цього потрібний партнер у вигляді комп'ютерної телекомунікації, коли курсант вступає в живий діалог з реальним партнером та використовує на практиці здобуті знання.

Викладач може до заняття підібрати ті чи інші автентичні матеріали для читання по конкретній темі усного мовлення, а також використати звукову інформацію (цікаві виступи носіїв мови з різних питань, мова політичних чи державних діячів, вибори президента країни, події в різних куточках світу). Доцільно організувати загальну дискусію всієї навчальної групи по тій чи іншій проблемній інформації. Можна при цьому підібрати дуже цікаві ілюстрації. У цьому ми бачимо діалог двох культур, стимульований реальними контактами з представниками цієї культури.

Практичне знання базових рис іншої культури (як і своєї власної) зведе до мінімуму неприємні сюрпризи (культурний шок), дасть майбутнім офіцерам-прикордонникам необхідне розуміння, що дозволить перебороти колишні труднощі спілкування з представниками іншої країни.

Висновки... Отже, організація педагогічного процесу вивчення гуманітарних дисциплін повинна проходити у тісному зв'язку з національною культурою зарубіжних країн, країнознавче «фарбування» навчальних матеріалів і навчання в цілому буде сприяти посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації курсантів, розширенню їхнього загальнокультурного світогляду, дозволить урізноманітнити прийоми і форми робіт, найбільш ефективно реалізувати загальнодидактичні вимоги поєднання навчання з вихованням.

Таким чином, на основі теоретичних положень педагогічної літератури та з урахуванням власного досвіду можна визначити такі основні педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників при вивченні гуманітарних дисциплін:

1) використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації;

2) розроблення і використання тренінгів для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури;

3) використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх використання майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності.

До перспективних напрямів досліджень у цій сфері можна віднести експериментальну перевірку запропонованих педагогічних умов та розробка методичних рекомендацій викладачам гуманітарних дисциплін для формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх

офіцерів-прикордонників.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития: Инновационный курс : в 2 кн. / В. И. Андреев. – Казань : Изд. Казан. ун-та, 1996. – Кн. 1. – 567 с. / Andreev V. I. Pedagogika tvorcheskogo samorazvitiya: Innovatsionnyi kurs (Pedagogics of creative selfdevelopment): Innovative Course: 2 volumes / V. I. Andreev. Kazan: Izdatelstvo kazanskogo universiteta (Kazan publishing). Book. 1, 1996, – 567 p. [in Russian].
2. Білявець С. Я. Формування професійної культури військовослужбовців за контрактом в органах охорони Державного кордону: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сергій Якович Білявець – Хмельницький, 2013. – 199 с. / Biliavets S. Y. Formuvannya profesiinoi kultury viiskovosluzhbovtziv za kontraktom v orhanah ohorony Derzhavnogo kordonu (Formation of professional culture of contracted military personnel in the state border guard agencies). ... Doctoral thesis. ped. sciences: 13.00.04 / S.Y. Biliavets . Khmelnytsky, 2013, – 199 p. [in Ukrainian].
3. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного/ Е.М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1990. – 248 с. / Vereshchagin E. M. Yazyk i kultura: Lihvostrovanovedenie v prepodavanii russkoho yazyka kak inostrannoho (Language and Culture. Lingvo country studies in teaching Russian as a foreign language) / E. M. Vereshchagin, V. G. Kostomarov. M. Russkii yazyk (Russian language), 1990, – 248 p. [in Russian].
4. Вихрущ В. О. Методика педагогіки : навч. посіб. / В. О. Вихрущ. – Т.: Крок, 2011. – 442 с. / Vyhrushch V. O. Metodyka pedahohiky : navch. posib. (Methodology of the pedagogics: teach. guidances). / V. O. Vyhrusch. T. Krok, 2011, – 442 p. [in Ukrainian].
5. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам/ Н. Д. Гальскова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Аркти, 2003. – с. 192. / Halskova N. D. Sovremennaia metodika obuchenia innostrannym yazykam (Modern methods of language learning). 2nd edition, Moscow, Arkti, 2003, – p. 192. [in Russian].
6. Зелений В. І. Розвиток педагогічної культури молодих офіцерів внутрішніх військ МВС України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Володимир Іванович Зелений. – Київ, 2003. – 212 с. / Zeleniy V. I. Rozvytok pedahohichnoi kultury molodyh ofitseriv vnutrishnih viisk MVS Ukrainy (Development of pedagogical culture of junior officers of Internal Troops of Ukraine) : Doctoral thesis. ... Candidate. of ped. Sciences: 13.00.04 / V. I. Zeleniy. – Kyiv, 2003. – 212 p. [in Ukrainian].
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання-Прес, 2004. – 445 с. / Kuzminskiy A. I. Pedagogika (Pedagogy): Textbook. 2nd edition. K: Znannia Press, 2004, - 445 p. [in Ukrainian].
8. Пелепейченко Л. М. Основи теорії мовної комунікації: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за напрямом «Філологія». – Харків: Академія ВВ МВС України, 2006. – 126 с. / Pelepeichenko L. M. Osnovy teorii movnoi komunikatsii (Basic theory of verbal communication): A manual for university students studying the direction of «Philology».Khar'kov: Academy of VV MIS of Ukraine, 2006), – 126 p. [in Ukrainian].
9. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с. / Pometun A. I. Entsyklopedia interaktyvnoho navchannia (Encyclopedia of interactive learning). K., 2007, – 144 p. [in Ukrainian].
10. Селиванов В. С. Основы общей педагогики. Теория и методика воспитания : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Селиванов В. С. ; под. ред. В. А. Сластенина. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2002. – 336 с. / Selivanov V. S. Osnovy obshchei gtlfhohiky. Teoria i metodika vospitania (Global Principles of pedagogy. Theory and methodology of upbringing): Textbook. Textbook for students of high pedagogical establishments. 2nd edition. Moscow. Academy, 2002, – 336 p. [in Russian].
11. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С. Д. Смирнов. – М. : Академия, 2003. – 302 с. / Smirnov S. D. Pedagogika i psihohohiia vyssheho obrazovania ot deiatelnosti k lichnosti (Pedagogical Education and Psychology of high education: from activity to personality). Moscow. Akademia (Academy), 2003, – 302 p. [in Russian].
12. Степанов О. М. Основы психологии и педагогіки : навч. посіб. / Степанов О. М., Фіцула М. М. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с. / Stepanov A. M. Osnovy psyhohohii i pedahohiky (Psychology and Pedagogy): Textbook. guidances. K: Akademvydav, 2006, – 520 p. [in Ukrainian].
13. Федоров А. В. Основы общей теории перевода : (лингвистические проблемы) : [для ин-тов и фак. иностр. языков]. – СПб. : Филол. ф-т СПбГУ; М. : ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002. – 416 с. / Fedorov A. V. Osnovy obshchei teorii perevoda : lnhvisticheskie problemy (Basic fundamentals of translation theory): (lingvistic problems) : [for institutes and faculties of foreign languages]. SPb. : Philology faculty of St. Petersburg State University; Moscow: Philology three, 2002, - 416 p. [in Russian].
14. Шиянов Е. Н. Развитие личности в обучении : учеб. пособие для студентов пед. вузов / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. – М. : Академия, 2000. – 288 с. / Shyianov E. N. Razvitie lichnosti v obuchenii (Development of personality in learning): Textbook for students of high pedagogical establishments. Moscow. Academy, 2000, - 288 p. [in Russian].
15. Щеголева, Т. Л. Формування професійної культури майбутніх прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Леонідівна Щеголева. – Хмельницький, 2007. – 164 с. / Shchegoleva T. L. Formuvannya profesiinoi kultury maibutnih prykordonnykiv u protsesi vyvchennia dystsyplin humanitarnoho tsykladu (Formation of professional culture of the future border guard officers in the process of humanities studies): Doctoral thesis. ... candidate. of ped. sciences: 13.00.04. Khmelnytsky,

2007, – 164 p. [in Ukrainian].

16. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с. / Yagupov V. V. Pedagogika (Pedagogy) : teach. guidances. Kyiv. Lybid, 2002, – 560p. [in Ukrainian].

17. Kramersch C. J. Context and culture in language teaching : Hong Kong: Oxford University Press, 1996, – 295 p. [in English].

Дата надходження статті: «01» листопада 2016 р.

Стаття прийнята до друку: «17» листопада 2016 р.

Рецензенти:

Мірошніченко В. – доктор педагогічних наук, професор

Ставицький О. – доктор педагогічних наук, доцент

Бабіч Ольга – викладач кафедри англійської мови Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, e-mail: oliababich1@gmail.com

Babich Olga – instructor of the english language department of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, e-mail: oliababich1@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Бабіч О. Педагогічні умови ефективного формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників під час навчання у ВВНЗ прикордонного відомства / Ольга Бабіч // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 21. – С. 9–15.

Cite this article as:

Babich O. Pedagogical Conditions of Effective Forming Communicative-Discursive Culture of the Future Officers-Border Guards during Their Study in Higher Military Educational Establishment of Border Department, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 21, pp. 9–15.

УДК 371.134/373.3 (4-11) (045)

КАТЕРИНА БІНИЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

KATERYNA BINYTSKA,

candidate of pedagogical sciences, assistant professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0002-2111-5275

Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи

Theoretical Bases of Professional Training of the Future Primary School Teachers in the Countries of Eastern Europe

У статті здійснено аналіз теоретичних засад професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи. Вказується на важливість вивчення досвіду підготовки майбутніх учителів початкової освіти країн Східної Європи, що відкриє нові можливості для удосконалення педагогічної освіти України. У статті висвітлено наукові пошуки вітчизняних компаративістів щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи. Враховуючи спільність історичних, етнічних, політичних, релігійних, культурних умов розвитку окремих областей України, що межують з країнами Східної Європи – членами ЄС. Особливий інтерес викликає, насамперед, досвід нових членів ЄС – країн Східної Європи (Республіки Польща, Румунії, Словаччини, Чеської Республіки, Угорщини) стосовно підготовки майбутніх учителів початкової освіти, оскільки в недавньому минулому системи початкової освіти означених країн та України мали багато спільних рис. Спираючись на аналіз сучасних досліджень і публікацій з проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи, автор визначає необхідність створити універсальну, одночасно ефективну для різних країн модель підготовки сучасного вчителя початкової освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі початкової освіти, країни Східної Європи.